

Aruncă noaptea de pe tine!

Anul 2009 a fost unul neîndoielnic de bun atât pentru regizorul Victor Ioan Frunză, cât și pentru scenografa Adriana Grand. Respectându-le dorința, recent reiterată într-un interviu publicat în presa cotidiană, nu îi voi numi „cuplu de creatori”. E limpede însă pentru oricine că spiritul lor de echipă funcționează admirabil. Dorința lor de a fi percepuți ca personalități distincte nu mi se pare totuși nici lipsită de noimă, nici alintare, nici semn de orgoliu rău plasat. Atât Adriana Grand, cât și Victor Ioan Frunză sunt artiști mari, și s-au arătat astfel și atunci când au colaborat cu alți artiști asemenea lor. În niciun caz, unul nu funcționează drept „cârpă” pentru celălalt. Lucrul acesta e sigur. Dar e la fel de sigur că, de cele mai multe ori, întâlnirile lor pe scenă au fost generatoare de evenimente, adesea chiar de mari evenimente.

Parafrazându-l pe Michel Houellebecq (cf. Michel Houellebecq – Bernard-Henri Lévy, *Inamici publici*, Editura Polirom, Iași, 2009), aș spune că mult timp, foarte mult timp după ce au fost realizate, spectacolele semnate de cei doi artiști rămân prin forța dramei care și-a aflat expresia în ele. E ceea ce se petrece atât cu *Identități*, superioară și totodată surprinzătoare montare de la Teatrul „Maria Filotti” din Brăila, ce are, nu în ultimul rând, calitatea de a readuce în actualitate piesele scurte ale lui Dumitru Solomon, cât și cu *Liliom*, emoționant spectacol ce poate fi văzut la Teatrul Municipal din Miercurea Ciuc. Pariez că, în ciuda atât de frecvent invocatului efemer al spectacolului teatral, cel cu **Rosencrantz și Guildenstern sunt morți** de la Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely” din Timișoara va rămâne. Va fi viu. Fie și numai în și prin memorie. Dar, așa după cum scria George Banu (cf. *Teatrul memoriei*, Editura Univers, București, 1993), „teatrul supraviețuiește în cel care, în întunericul sălii, se lasă dus de re-trăirea actorului, sfârșind din a face din această experiență o amintire. Amintire personală și pasageră, asemenea omului care o deține. Acolo unde memoria se referă la ființe, totul se joacă între supraviețuire și neant”. De fapt, *Rosencrantz și Guildenstern sunt morți* poate fi privit chiar așa – ca un superb, aproape ca un perfect eseu scenic despre supraviețuire și neant.

Spectacolul timișorean e unul ce se cuvine judecat ca un întreg. Cu toate că se joacă într-o sală relativ mică, așa cum e cea a Teatrului Maghiar de Stat din Timișoara, la a cărei istorie și memorie face apel nemijlocit, montarea înseamnă, fără doar și poate, o construcție impresionantă. Impresionantă prin eșafodaj ideatic, prin substrat filosofic, prin coerența și autenticitatea viziunii regizorale – da, *Rosencrantz și Guildenstern sunt morți* e unul dintre cele mai autentice spectacole pe care le-am văzut în vremea din urmă – prin ingenioase rezolvări scenografice, prin unitatea și calitatea jocului actoricesc. Montarea e, deopotrivă, o construcție monumentală. Această monumentalitate nu se obține nicidecum prin exces de decor. E chiar șocant să vezi cât de puține elemente „fizice” se află pe scenă – ele se înmulțesc, însă nicidecum în exces, în ultima parte a spectacolului. Noi, spectatorii, suntem plasați față în față cu alți spectatori. Doar doi. Este vorba despre Rosencrantz și Guildenstern. La început, cei doi sunt așezați pe scaunele dintr-o sală de teatru. Sunt îmbrăcați în pantaloni negri și cămăși albe. Poartă papioane. Doar melonul le lipsește. Rosencrantz e înalt, Guildenstern e scund. Cei doi nu prea mai sunt siguri pe propria lor identitate, chiar și în propria lor conștiință au devenit interșanjabili. Probabil că s-au cam uitat pe ei înșiși. „Uneori, nota George Banu (cf. *Uitarea*, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2002), te prăbușești în uitare ca într-o prăpastie”. Prăpastia lor e stalul în care se află și unde joacă un nesfârșit „cap sau pajură”. Au fost uitați acolo tot la fel cum s-au lăsat uitați Vladimir și Estragon din *Așteptându-l pe Godot*. Cei doi așteaptă nu prea știu prea bine ce și, pentru că trebuie să își ocupe într-un fel așteptarea, se dedau ludicului. Atunci când își amintesc cum îi cheamă se alintă șăgalnic. Își spun *Ros* și *Guil*.

Tot la fel cum Vladimir și Estragon își spuneau Didi și Gogo. Referința la Beckett și la celebra lui piesă nu e unica posibilă. Deoarece Ros și Guil te pot foarte bine duce cu gândul la Stan și Bran ori la Pat și Patachon. Starea aceasta, dispoziția ludică afișată de cei doi cu o anume ostentație poate să fie dovada de care au nevoie că trăiesc, că mai există, că sunt în continuare în slujba lui Polonius, că slujesc Puterea. Habar nu au că în *Hamlet*-ul shakespearean au acceptat să îl însoțească în Anglia pe „tristul Prinț al Danemarcei”, ba chiar că au și murit. Continuă să se creadă acel „burete” care „se îmbibă de favoarea regelui, de recompensa lui, de autoritatea lui” (*Hamlet*, Actul IV, Scena 2). Ros și Guil sunt asemenea unor crupieri ce au servit la un mare cazinou care, din cine știe ce motive, s-a închis, a dispărut ori poate a ars. Numai că pentru ei *les jeux ne sont pas encore faits*. Sau cel puțin le place să trăiască cu iluzia asta, tot la fel cum le e convenabilă iluzia însăși a vieții. Din ruinele aceluia cazinou s-au salvat doar ei prin cine știe minune. Sau poate că doar ei, Rosencrantz și Guildenstern, nu au avut cu ce plăti tribut lui Caron – moneda aceea cu care joacă cap sau pajură nu e suficientă – și sunt acum undeva într-un *interval*, într-un loc și un timp unde mai au răgazul de a-și reaminti și de a ne aminti și nouă ce s-a întâmplat la Elsinore, de ce e totul putred în Danemarca, de ce a murit Hamlet, de ce trebuia Ofelia să plece la mânăstire, de ce și-a pierdut ea mințile. Și mai ales să ne aducă în fața ochilor, prin propria memorare, *marele spectacol*. Spectacolul *Hamlet*.

În celebrul *Hamlet* din stagiunea 1985–1986 de la Teatrul „Bulandra” a șocat decizia regizorului Alexandru Tocilescu de a-l „ucide” pe Horațio, jucat de Marcel Iureș. S-a scris atunci mult și în contradictoriu despre această soluție, au fost destui critici care și-au exprimat revolta ori regretul pentru anularea a ceea ce, după o expresie a lui D.I. Suchianu, se numea „povestea bis”. Prin dispariția lui Horațio, dispărea însăși speranța aflării adevărului. În *Rosencrantz și Guildenstern sunt morți*, Tom Stoppard îi lasă pe cei doi servi ai Puterii să plutească mândri în intervalul, în ambiguitatea dintre viață și moarte. Așa încât ei rememorează povestea în care au deținut roluri de rang secund. Excepționala regie a lui Victor Ioan Frunză duce mai departe ideea dramaturgului englez de origine cehă. Rosencrantz și Guildenstern sunt actorii ce își reamintesc povestea grație unui spectacol. La care asistă, în care au jucat cândva, în care chiar mai joacă pentru o seară, pe care îl comentează, cu care interferează. Un spectacol ce are o identitate și o istorie precisă. E spectacolul montat de același Victor Ioan Frunză, în scenografia Adrianei Grand, tot la Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely” din Timișoara, în stagiunea 2003–2004. Căci – nu-i așa? – „regizorul poate fi ghidul memoriei publice și, de asemenea, ghidul actorului către propria memorie” (George Banu, *Teatrul memoriei*).

Când spunem despre un spectacolul că e viu („mai viu decât viii și viu prin excelență!”, cum ar exclama Houellebecq), admitem implicit ideea că, la un moment dat, lui îi este scris să moară. Spectacolele adevărate, necontrafăcute, care nu mint, care nu vor să te înșele, care nu sunt doar niște „morți frumoși cu ochii vii” sunt – și aici iar îl parafrazez pe Michel Houellebecq – niște ființe pentru moarte, „în programul cărora este integrată, pe termen mai mult sau mai puțin lung, promisiunea unei dispariții”. În cazul *Hamlet*-ului de acum câțiva ani, promisiunea s-a îndeplinit. Se mai păstrează însă semnele existenței lui, iar Victor Ioan Frunză, Adriana Grand, compozitorul muzicii de scenă, Cări Tibor, și actorii din distribuția spectacolului cu *Rosencrantz și Guildenstern sunt morți* au găsit chipul în care semnele cu pricina pot fi inserate în montarea de acum. Regăsim, așadar, în mijlocul scenei, pământul acela ce miroase deopotrivă a viață și a moarte, care e în egală măsură loc de zămislire dar și cimitir. Se joacă scene din *Hamlet*-ul shakespearean, iar replicile din textul clasic apar proiectate ca atare, ca și cum interpreții ar avea nevoie, spre a le rosti, de un uriaș prompter. Actorul care o joacă pe Regina din *Moartea lui Gonzago* e înveșmântat exact cu rochia pe care o purta

KATONA László și BALÁSZ Attila

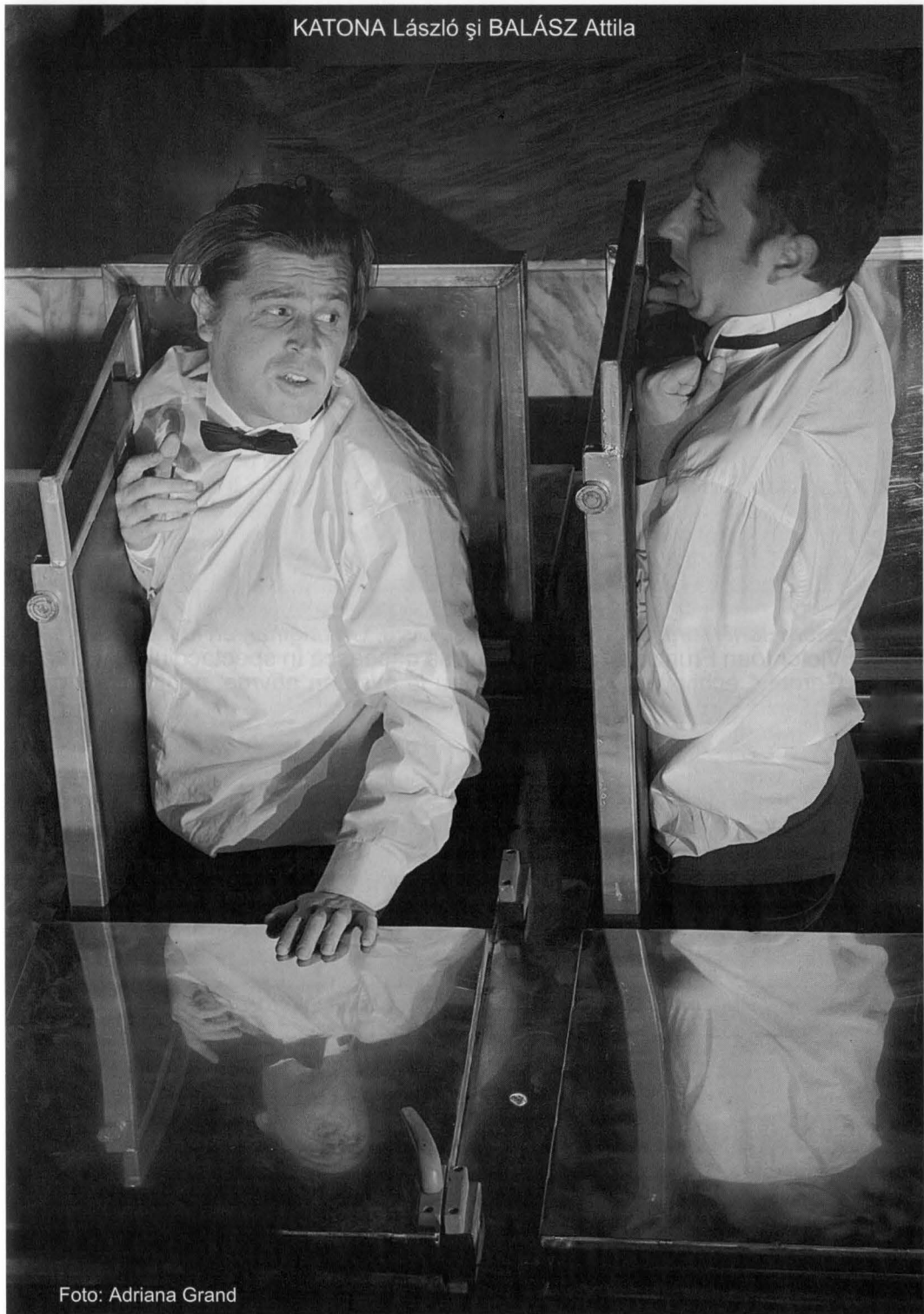

Foto: Adriana Grand

interpreta Gertrudei acum șase-șapte ani. Balázs Attila, interpretul de azi al lui *Guilkenstern* și interpretul de odinioară al lui *Hamlet*, șoptește ori completează din când în când replicile rostite de tânărul Faragó Zénó, ce îl joacă acum pe Prințul Danemarcei. Orchestra, alcătuită din trei instrumentiști – Sorina Anghelescu, Radu Guți, Călin Nanu – interpretează *live* atât de adecvata muzică de scenă compusă de Cări Tibor, însă deodată celor trei li se asociază banda magnetică, „conserva” în care se regăsește muzica de scenă folosită în *Hamlet*. O muzică amplă, fastuoasă, specifică unui film de mare montare.

Așa încât, deși e o construcție spectaculară originală, ce funcționează independent – merită a-l încânta dar și de a-l pune pe gânduri și a-l pofti la meditație pe spectatorul „proaspăt” sau „inocent” căruia, din varii motive, îi lipsește elementul de referință – montarea cu *Rosencrantz și Guilkenstern sunt morți* pare că se adresează cu precădere spectatorului cultivat, avertizat, informat, smulgându-l uitării, cea care, ne reamintește George Banu (*Uitarea*), citându-l pe Antoine Vitez, spulberă „catedralele” efemere ale regizorilor. Și tot George Banu ne spunea în minunata lui carte că există o ambivalență a uitării. Ea poate fi totodată o pedeapsă, dar și o salvare. Pentru Victor Ioan Frunză și colaboratorii lui memoria e echivalentul salvării. Numai că pe placul regizorului e memoria spectatorului nerutinat. Victor Ioan Frunză, Adriana Grand, Cări Tibor se „citează”, ne poftesc să rememorăm nu din vanitate. Ei împreună cu actorii provoacă spectatorul, îl determină să fie un permanent creator de sensuri, de analogii. Și asta pentru că teatrul poate fi și așa ceva. Locul în care publicul vine spre a-și regăsi dorul și bucuria de a merge la teatru pe mai departe. „*Aruncă noaptea de pe tine!*” – mi se pare că e îndemnul pe care îl adresează artiștii spectatorilor. Frunză, Grand, Cări împreună cu excepționalii actori din distribuție realizează un magnific spectacol cu *Rosencrantz și Guilkenstern sunt morți*, dar mai înfăptuiesc ceva. Un original, un iconoclast *Hamlet* la cub. Victor Ioan Frunză nu s-a mulțumit să găsească în spectacolul de la Teatrul „Csiky Gergely” echivalente scenice pentru *la mise en abyme*, pentru construcția *speculară* ieșită din stiloul lui Tom Stoppard. A dovedit încă o dată că arta regiei teatrale, a autenticei regii, este o artă a *autoexprimării*. Și a mai dovedit ceva. Că avea dreptate Oscar Wilde atunci când scria că nu există un *Hamlet* al lui Shakespeare. Există, de fapt, un *Hamlet* al Lumii, al felului în care aceasta îl percepe, îl simte, îl înțelege, îl adoră, ba câteodată chiar îl devoră.

Ce ne arată, în ultimă instanță, acest exemplar spectacol cu *Rosencrantz și Guilkenstern sunt morți*? Înainte de orice că Victor Ioan Frunză, Adriana Grand și Cări Tibor nu trebuie, cu niciun preț, să renunțe la proiectul lor de a mai monta o dată *Hamlet*. Ne mai arată cât de mari sunt acești trei creatori, contemporani ai noștri. Dar și cât de buni și de autentici devotați artei lor pot fi actorii Teatrului Maghiar de Stat „Csiky Gergely” din Timișoara. Cu toții joacă impecabil și pentru fiecare aș avea cuvinte de laudă. Dar și de recunoștință. Li remarc deocamdată pe Balázs Attila (*Guilkenstern*), pe Bandi András Zsolt (*Actorul*), dar și pe Katona László (interpretul lui *Rosencrantz*, invitat de la Budapesta unde a jucat în numeroase spectacole regizate de celebrul Schilling Arpád) și pe Kardos M. Róbert (interpretul lui *Polonius*, invitat de la Teatrul de Stat din Oradea unde e limpede că nu i se dau rolurile pe care le merită talentul său).

Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely” din Timișoara – *Rosencrantz și Guilkenstern sunt morți* de Tom Stoppard. Traducerea în limba maghiară: Vas István. Direcția de scenă: Victor Ioan Frunză. Dramaturgia: Gyulay Eszter. Scenografia: Adriana Grand. Muzica de scenă: Cări Tibor. Cu: Katona László, Balázs Attila, Bandi András Zsolt, Páll Gecse Ákos, Tar Monika, Bonczidai Deszö, Vass Richard, Nagy Sándor, Faragó Zénó, Szücs Noémi, Kiss Attila, Szilágyi Ágota, Kardos M. Róbert, Aszalos Géza, Kocsárdi Levente, Tankó Erika, Páll Anikó Katalin, Czumbill Marika. Orchestra: Sorina Anghelescu, Radu Guți, Călin Nanu. Data reprezentației: 16 ianuarie 2009.

KATONA László și BALÁZS Attila

Foto: Adriana Grand

Foto: Adriana Grand